

atha dvitīyam pūraṇam

akrūra-krūratā-pūraṇam

[1] athāparedyuḥ prabhāta-virājamānāyām sa-vraja-yuvarāja-vraja-rāja-sabhāyām
kathā | yathā—

[2] madhukaṅṭha uvāca—atha keśi-vadhāt pūrvasyām kṣapāyām labdha-kṣayāyām
aruṇe cārune jāte sa khalu kamalekṣaṇas capalekṣaṇatayā kṣaṇa-katipayam idam
cintayāmāsa—

[3] aho! svapnaḥ so'yam, yatra mañcāt kṛta-sraṁsanaḥ kamsaḥ sa mayā samākṛṣṭa iva
dṛṣṭaḥ | sampratyāśu ca tad eva pratyāsannam | yad adya śvaḥ keśi mad-abhiniveśi bhavan
yamasya prativeśi bhavitā | tad-anantaram kamsa-dhvamsanam eva prasaktam | prasakte ca
tasmin mama nigama eva gamanam samaya-labdhatayā yukti-visrabdham | yatas tasya mat-
trastasya na khalv atra yātrā yukti-pātrāyate | tasya cādyāpi vṛṣṇiṣu tarjanāyām anāratasya
mayi ca durjana-visarjanāyām avinā-kṛtasya vināśanam vinā tatra cātra ca mat-pitur ubhaya-
kulam bhayākulam syād iti |

[4] atha punaś cintayati sma—hanta! hanta! yadi kārya-paryāyatas tatra suvilambaḥ
samvalate, tadā man-mātrādi-prāṇānām nātrāṅga-saṅga-maṅgalaṁ tarkayāmi | tataś ca,

mātur netra-cakora-candra-vadanas tātasya dṛk-cātaka-
śreṇī-vāri-bhṛd anya-gokula-janasyāpy akṣi-padmāmśumān |
so'ham tām parihr̥tya hanta gamanam kurvīya cet tarhy aho
candrādi-trayavan mamāpi bhavitā dhig vāta-cakra-bhramaḥ ||1||

[5] tad evam evam ambuja-locane śayyāyām eva ciram racita-śocane sahasā keśi
sadeśi-babhūva | asya ca nirgranthanam prathama-granthata eva kathayā granthanam
āsasāda |

[6] atha śrī-gopeśvarī-lālyas tu lālyamāna-dhavalā-kalāpa-cchalāt pālyamāna-yaśās tri-
daśālaya-mune rahaḥ-sahabhāvam āsasāda | yatra ca samśayānuśāyātisaya-maya-
mānam munis tam vibhāvitayā bhāvi-tat-tal-līlayā sāntvayāmāsa |

[7] tataḥ samasta-śasta-pālaḥ śrī-gopālas tam visarjya prasajyamāna-manas-tāpatayāpi
bahir-upahita-sarva-sukha-śrī-mukha-prakāśatayā sakhi-rāmārāmatayā ca saha-go-
vrajam vrajam ājagāma | yathā—

dāmnā dāmnā sura-sumanasām svargibhiḥ pūjyamānam
sāmnā sāmnā druhiṇa-sadasām vīthibhiḥ stūyamānam |

nāmnā nāmnā sa-paśu-paśupām saimukhān nirmimāṇam
dhāmnā dhāmnā sukhadam akhilaḥ prāpa taṁ dṛśyamānam ||2||

[8] atra ca surāṇām vacanam—

indora abhyudayaṁ param vikasati drāk kairavāṇām ganaḥ
sindhuḥ kṣubhyati kānti-pānam ayate dūrāc cakora-vrajaḥ |
gopāḥ paśya mudā murāri-kalanād eṣām aśeṣām daśām
gacchanto'py ati-trptitā-vaśatayā dhāvanti yāvad gati ||3|| iti |

tad evam—

ālokaḥ prīti-bhājām kṛti-bala-nikaraḥ kimkarāṇām hṛd-antaḥ-
sāraḥ sakhya-sthitānām hṛdi lasad asavas tāta-mātrādikānām |
ātmā rāmāntarāṇām harir iha samagāt keśinam ghātayitvā
geham yarhy eṣa tarhi prati-nijam agamaṁs te ca deham prasiddhāḥ ||4||

svenāmbā niramañchayat tam atha dṛṅ-nīram vyamuñcat pitā
sarve'nye pariphullad aṅga-valitām romāñcitām āñciṣuḥ |
anyac ca kvacana sphurad-vacana-tātāṁ tad āsīd yadā
hatvā keśinam āvrajat kalakalāndoli-vrajaṁ sa prabhuḥ ||5||

[9] tataś ca prātar atulotpāta-kātaratayā nātisambhālita-lālana-vitarau matara-pitarau
putram pari samāśleṣitarau grhāpana-snehālapana-snapana-divyavāsaḥ-
paṭavāsa-samarpaṇa-lepānulepa-prathanayā taṁ kṣaṇa-katipayam viśramayām āsatuḥ |

[10] yatas taṁ sadā komalam eva kalayām babhūvatur yuddhādi-samaye tu nārāyaṇa-
vyaktikṛta-tātkālīka-śakti-mayam iti |

[11] atha gavām dohanāvasarāvarohaḥ syād iti sarva-sukha-pālaḥ śrīla-gopālaḥ svayam
agrajena samagrībhūya tadīya-sāmagrīkara-kiṅkara-nikaram ahūya tāsām agrīya-bhū-
bhāgam āgatavān | āgata-mātre ca tatra sa-rāma-śyāma-gātre—

huṅkāra-ghoṣa-racitākhila-śabda-moṣaḥ
srāg-abda-kāntim amum āstrta-dhenu-saṅghaḥ |
vatsān vināpi balavat snavam eṣa tais taṁ
sad vatsalaḥ saha-balaḥ śabalam cakāra ||6||

tatra tu—

sarvam cakāra sa hariḥ paritaḥ purāvad
dadhre surarṣi-vacasā tu vidūnamantaḥ |
yady apy adas tad api tasya nija-vrajāya
pratyāgatir hṛdi kṛtā sthīratām pupoṣa ||7||

[12] tathā hi, tasya bhāvānām udbhāvanā—

kāmsam hantum prayāṇi sphurati pitr-mukha-prema tad-vighna-rūpam
devarṣer vān na mithyā katham atha viraham hā saheya vrajasya ?
nirṇite'py atra jāte kṛtam asukhamayenāsyā cintāmalena
smartavyam tat tu nityam yad iha sukha-mayam vaibhavam bhāvi-saṅge ||8||

ity acintyata cānena rathaḥ kaścana caikṣyata |
mahatām hṛdaye yāti pratibimbam hi bimbatām ||9||

[13] ratha-stha-puruṣasya darśane tu—

rathī nirastraḥ syād dūta iti kṛṣṇena tarkitam |
kāmsāt kasmād asāv āgād ity anyair api śamkitam ||10||

[14] tadā ca vāruṇīm anuraktaḥ patana-saktaḥ sa dina-nāthaḥ kṛta-nadī-nātha-pāthaḥ-kvāthaḥ svam
ālokaṁ lokam api tamasi veśayāmāsa |

satyam sūryas turya-
praharasyāntam yayau kintu |
sabala-hariḥ pratiharitam
hārita-timiram vyadhān nijam kiraṇam ||11||

[15] tata unmukhatām yāteṣu gopa-jāteṣu samam unnata-karṇa-saṅghāteṣu ca go-vrāteṣu tad
avalokana-satṛṣṇau bala-kṛṣṇau ratha-sthaḥ sa dūrata eva sāksāt paricitim vināpi paricitavān |
yataḥ,

cakṣur eva paricāyakaṁ bhaved
rūpa-mātra iti gīḥ satām matā |
tādṛśām anubhave tu karṇayor
dṛṣṭi-śaktir api kṛṣṭim ṛcchati ||12||

astu tāvad anayoh surūpatā
nīla-ratna-vidhu-lobhi-śobhayoh |
aṅghri-cihnam api citra-saṁnibham
dūrato'pi tam amūmuhan muhuḥ ||13||

[16] tayos tādṛśa-rūpam api nirūpitavān, yathā—

ekaḥ śyāma-dyutīnām abhimata-vibhavasādhidevāvatāras
tat sadhryaṁ śubhra-śobhā-samudaya-subhagābhoga-sāra-prasāraḥ |
tatrādir vastra-kānti-praciti-bhagavati-kṛṣṭa-lakṣmī-pracāraḥ
kim cānyaḥ kānta-vāsāś chavi-śavalanayā sṛṣṭa-pūrvānukāraḥ ||14||

tathā—

ādyah kṛṣṇāmbuja-śrī-vijayi-mukha-mahā-śobhayā datta-modas

tat sadhryaṅ puṇḍarīka-dyuti-paricaya-jid-vaktra-rocir-vinodaḥ |
tatrādir netra-śobhā-viracita-rucimat-khañjana-dyotano'daḥ
kiṁ cānyaś cakṣur antāruṇa-kusuma-rajah-piñjarāli-pratodaḥ ||15||

tathā—

ādyah śrī-kuṇḍalāntar-jhaṣa-mukha-sukha-kṛd-dyota-gaṇḍa-sthalīkas
tat sadhryaṅ śaśvad eka-śruti-kiraṇa-lasat-karṇikābhāvalīkaḥ |
tatrādiś cāpa-vad-bhrū-mila-tila-kusuma-ghrāṇa-vāṇac chavīkaḥ
kiṁ cānyaś tad dviṭīya-dyuti-jita-vilasat-kāma-ceto-gavīkaḥ ||16||

tathā—

ādyah svar nātha-ratna-dyuti-bhujā-bhujaga-dyoti-ratnair vicitras
tat sadhryaṅ puṣpa-rāgābhida-maṇi-racita stambha-jid-bāhu-citraḥ |
tatrādiḥ śrīla-nīlac-chavi-nikaṣa-duraḥsvaṇa-rekhā-pavitraḥ
kiṁ cānyaś kroḍa-bhāsāsīva-giri-maṇi-bhū-kānti-sampal-lavitraḥ ||17||

tathā—

ādyah sāṅgādharaṅga-cchavi-kavi-kavitā-wardhi-nānardhi-yuktas-
tat sadhryaṅ tad vad eva prati-lava-ruciraḥ sarva-vidvadbhir uktaḥ |
tatrādiḥ padma-jidbhyām nija-kaṭaka-varāyeva padbhyām prayuktaḥ
kiṁ cānyaś tat-sahāyāv iva nija-caraṇau cālayan bhī-prayuktaḥ ||18||

tathā—

ādyah sārdrāṅga-nīla-praṅga-taru-latā-hastatā-śasta-khelas-
tat-sadhryaṅ kandukārtham kṛtahalatayā śākhayā labdha-melaḥ |
tatrādiḥ saṅkucad-dhīr avayava-nicaya-vyāptaye kṛpta-celaḥ
kiṁ cānyaś tasya tadvan milana-kṛti-kṛte vīkṣitāgāmi-velaḥ ||19|| iti |

kiṁ ca—

śitī sa-taḍid-amśukau sad avataṁsa-vāma-śrutī
puru-prabhava-rohiṇī sukha-sutau balākhyānvitau |
sa-keli-mita-dhenukau parihṛtānya-janmāspadau
dadarśa bala-keśvau kalabhavat sa vatsāntare ||20||

api ca—

asita-maṇi-suvaṇa-varṇa-vāsaḥ
kaṭi-ghaṭitāmala-śṛṅga-veṇu-saṅgau |
kara-dhṛta-paṭu-paṭṭa-śulva-yaṣṭhī
musali-harī harataḥ sma cittam asya ||21||

[17] darśana-mātrataś ca nīscalana-phala-yātraḥ kampa-sampat-pātra-śaṅkuvat-pulaka-
saṅkula-gātratayā sahasā saha-sāraṁ rathād avatatāra | [18] avatīrya ca vikīryamāṅga-
tayā sāṅgam eva praṇanāma | tan-mātra-parimāṇatayā viśāsrāma ca | nija-pitṛvyatādītayām
tu babhrāma | yataḥ,

prabhāvānubhavī yaḥ syāt prabhāvas tasya kāraṇam |
guru-lāghava-bhāvāya sarvam evānyathānyathā ||22||

[19] tad evam avirāmaṁ praṇāmaṁ eva prasajati tasmin gavaḥ parāḥ payaḥ sa-vayaḥ-
samavāyena duhyantām nīyantām ca tad gṛhān iti nidiśan nativādara-saṅkaratayā
saṅkarṣaṇa-sahāyaḥ kṛpā-pūrataḥ purataḥ saṁhāya sa cāyam siṁhāyamāna-saṁhananaḥ
sābhyutthānaṁ karābhyām tam utthāpayāmāsa | [20] sa tu gadgada-gadān na tu sva-nāma
gaditum śasāka |

[21] tataś ca pravayaḥ-paśupa-cayeṣu viracita-tat-paricayeṣu tad vyagratā-kātarau tau
bhrātarau pitrvyatā-vyavahāram api vismr̥tya tam āliṅganenādṛtya nija-nija-pāṇinā tat
prāṇī vidhṛtya svālayam evāninyatuḥ | [22] haris tu sad vyavahāram samāharann agrajam
eva tatra nijāgresaram cakāra |

[23] atha sa yāthātathyam ātithya-prathama-bhāgam svāgatādikaṁ prathayitvā sahānu-
janmā rohiṇī-janmā rasa-sampanmayam bhojya-pracayama tasmai balayāmāsa | bhukta-
vate tu tasmai mukha-vāsanam mukha-vāsa-mukham sa-sukham samarpayāmāsa | tad
anantaram eva ca śrīmad vraja-rājam prati tam bhājayāmāsa |

tatra ca—

akrūram praṇatam milan vraja-patiḥ kaṁsottha-duḥkham smaran
sāsrāsīr-vacasākhila-klama-haram yad yad guṇais tuṣṭuve |
sārallye'py alam asya tādr̥śi manaḥ-krauryam tadyam smarac
cittam kṣubhyati jājvalīti mama hā bhaṣmībhavaty adya ca ||23||

[24] atha tena viśrāmāyādiṣṭam vāsam āsajya paryāṅkopaviṣṭam sammānitayā
sukhāviṣṭam punas tābhyām kṛta-janani-saṁbhṛta-bhojanābhyām saha rahasi niviṣṭam
akrūram svayam kṛṣṇas tad darśanataḥ samudbuddha-kaṁsa-vadhādi-tṛṣṇas tad idam
iṣṭam papraccha | yatra ca krama-cāturī mādhurībhir iyam sarva-sukha-dhurīṇatām
vahati—

kim tāta saumya sukham āgatam atra śam vaḥ
kim tatra kaṁsa-hatake na hate cirasya |
tau jīvataḥ kim iva vā pitarāv idānīm
kim vā tavāgamana-maṅgala-bījam āsīt ||24||

[25] athākṛūra uvāca—tasya yādava-vīreṣu vairānubandhaḥ khalu bhavatā kṛtānusandha
eva; viśeṣatas tu devakī-vivāha-gatāham ārabhya yaḥ sa ca bhavac chravasi sacamāna
evāste | mad-vidhas tu tatra vartma-śata-parvikā-stamba-vad eva varvarti | vasudeva-
sahodara-deva-bhāga-putraḥ parama-śuddhaḥ sa uddhava-nāmāpi bhavad-viraha-vyādhiḥ
pavana-vyādhitayābhidhīyata ity urvarita ivāsti |

[26] śrī-kṛṣṇa uvāca—tad etad api jñāyate | sāmpratā tu sapratīkam kathyatām |

[27] akrūras tu parito nirīkṣya tad idam sūkṣmākṣaram uvāca—atha śrī-nāradas tu tvādr̥ṣi vijaya-sukha-sāradas tadṛṣi durjanma-pārada iti sa tava vraja-premāvṛtasya tasya ca bhayenāstr̥tasya yuyutsāyām utsāhanāya devakyāḥ saptamāṣṭama-garbhatayā yuvām anucitam iva sūcitavān |

[28] ādau devakyā garbhaḥ khalu rohiṇyām māyayā labdha-sandarbhaḥ kṛtaḥ śrī-vasudevaḥ punas tām māyām api yaśodāyām labdha-sambhavām vijñāya devakyāḥ sambhūtam tvām tat-paryāṅke nidhāya tām tasyām labdha-sambhavām cakāra iti |

[29] śrī-kṛṣṇa uvāca—mamedam āścaryam iva bhāti |

[30] akrūra uvāca—śrīmad ānakadundhubhi-mukhād apy advandībhavann aham anena saphalita-karṇa-dvandī-bhavann asmi |

[31] atha śrī-kṛṣṇaḥ kṣaṇam vilakṣya iva nirīkṣya sahasā tad idam antaś cintitam avāpa—ām ām tad idam alupta-jñānasyāpi mama vraja-snehāveśa-vaśāt purataḥ sphurannāsīt; samprati tu vismr̥ta-svapnavannimittam prāpya sphurati sma—[BhP 10.8.15,14] [bahūni santi rūpāni nāmāni ca sutasya te](#) iti, [prāg ayaṁ vasudevasya kvacij jātas tavātmajaḥ](#) iti ca vrajāvitāram śrīmat-pitaram prati garga-siddhānta-vargam ete na paryālocitavantaḥ santi |

[32] yat khalu vrajāvitryām śrīman-madīya-savitryām labdha-jāṭhara-vāsayā māyayā saha dvi-bhujatayā labdha-hṛt-kamala-vāsasya mama śrī-devakyā hṛdaya-sambhavad-udayamad-rūpa-viśeṣa-caturbhuja-rūpācchādāna-prārthanāyām tatra sañcāraḥ sampanna ityasyāpratipannatayā tan-mātra-pratītim agatavantaḥ |bhavatu, mayā tu pitṛvyatāyāḥ pitṛtāyāś cānusartavyatayā kartavya eva tayor uddhāraḥ iti |

[33] spaṣṭam cācaṣṭa—tatas tataḥ ?

[34] akrūra uvāca—tataś ca vasudeva-vadha-samudyatam tam adhamam sāntvataḥ śamayitvā bhramayitvā ca sa tu kratu-bhug-munir yathāyatham gataḥ | tatra gate tūcchṛṅkhalāḥ kaṁsaḥ kālāyasa-śṛṅkhalayā sanirbandham tava pitarau babandha iti |

[35] atha bhrātarāv ubhāv api sāsrāv āsrāvayatām—tarhi kim pitror eva sandeśa-praveśāya bhavad āyātam jātam?

[36] akrūraḥ sa-lajjam uvāca—nahi nahi | kintu kaṁsasya tau khalu nija-yātanām api sahete | na khalu bhavac chravasi ca tat-pātanām, kintu tad idam aham eva nivedayāmi—

bhavadbhyām yadi jātābhyām gatābhyām yogyatām api |
pitṛārtir na nivarteta putrīyā kutra vartatām ||25|| iti |

[37] śrī-kṛṣṇas tu tatrodvegam hṛdi nigūhya sāvajñam uvāca—kaṁsaḥ kim nāma śaśaṁsa ?

[38] akrūra uvāca—śamsanam tasya kati pratiśamsāni | tātparyam tu paryag idam eva paryavasīyatām—bhūta-rāja-dhanur-maha-vyājataḥ sva-samājam sāhāyām ānyāya durmantraṇayāsmān pratārya tat-kutūhala-kalanāya prajāntaravad bhavantāv api nija-vrajavantāv asmad-dvāraivājuhāva yad-artham tad eva iti |

[39] rāmaḥ sa-sahāsam āha sma—br̥mhita-kṣudhi simhe matta-mataṅgaja-br̥mhitam khalv idam |

[40] śrī-kṛṣṇa uvāca—bhavatu, vayam api samāgamyā tam api valim arpayitvā bhūteśam tarpayisyāmaḥ | kintu, tad bhūta-rāja-sabhā-janam kadā ?

[41] akrūra uvāca—caturdaśyām iti |

[42] tad evam śeṣam viśeṣam api pṛṣṭa-veṣam vidhāya śrī-kṛṣṇaḥ prāha—vicārād asmākam parama-maṅgalam eva yasmād idam tasmāc chrīmat-pitṛ-caraṇeṣu gocaram ācarāma |

[43] tad evam uktvā tam tasminn eva muktvā sa rāmas tata utthāya pitṛ-parisaram ājagāma | atha tad-ādeśād upaveśanānantaram tena vīkṣita-mukha-kañjaḥ samañjad añjali vacasā tad idam vyañjayāmāsa—tāta! maṅgala-vṛttam kim api vṛttam asti, kintu yugapad eva parveva sarvebhyaḥ śrāvayitavyam |

[44] atha vraja-rājaḥ sandeha-mandehatayā sānandam ivopanandādīnān āyayāmāsa | yatra ca kiñcid api vihitāpidhāna-vidhānāḥ śrī-vrajeśvarī-pradhānā labdhānusandhānā jātāḥ | tataḥ sukham upaviṣṭeṣu teṣu śiṣṭeṣu śrī-viṣṭara-śravāḥ kiñcid vihasann ivācaṣṭa—asmān prati samprati bhoja-kṣiti-bhṛd-iṣṭa sandiṣṭavān asti | yat prajā-nibhāḥ prajā yūyam iha maheśa-dhanur mahāmahe saheśāḥ saha-śāvakāḥ sāvakāśam āgacchata | viśeṣatas tu nija-vīryataḥ samīryamāṇa-nija-darśana-tṛṣṇau rāma-kṛṣṇau ca iti |

[45] vraja-rāja uvāca—bhavan mana idam kim manute; yad bhavati vasudevād bhavati cāsmiṁs tasya prītir bhavati iti |

[46] śrī-kṛṣṇaḥ sa-smitam uvāca—yady anyathā syāt tathāpi vṛthā-patha eva tan manorathaḥ | yad bhavat-prabhāva-bala-samhitasya mama kaḥ khalv ahitam ahitam kurvīta | [47] yata eva khalv ābalya-valyamāne bālye'pi mama pūtanādayas te dhūtātām āpannāḥ | kim uta tad-valataḥ eva valitām valamānābhyām baka-vatsaka-mukhānām sukhād eva pratiritsanam jātam iti |

tatra ca—

baka ekaṅgilas tāvad aghaḥ sarvaṅgilāḥ sthitaḥ |
indraḥ sarvaṅkaṣas teṣu kaṁsakaḥ kaṁ samīyati ? ||26||

[48] tad etan niśamya mitho niśāmya ca samyag-pratipatti-parāhateṣu teṣu mātrādiṣu ca kṛta-yātrā-bhaṅga-prāñāliṣu punar uvāca—go-koṭibhir ghaṭita-koṭīnām asmākam

anyasmin naṭitum api ghaṭanā na dṛśyate | rājñām ājñām atikramyāpayāne ca tad-
āgamana-mayaṁ bhayaṁ bhavaty eva; kim uta sthāne | tataḥ saṅkocaṁ vinā tatrāsmad
gamanam eva tasya śamanam upalabhāmahe |

tad etad ākarṇya sa-vaivarṇyam upanandaṁ prati śrīmān nandaḥ prāha sma—kim
kartavyam ? iti |

[49] sa covāca—tatra gamyam iti samyag evāha vatsaḥ | agatir nāma kāmam tasya
krodham asya ca bhayaṁ bodhayati | gatis tu tam tad apy apagamayati | kim ca, yad-
apūrvam apūrvam pūrvam api rakṣām kurvad āsīt tad eva sarvam arvāñcam apy āpa
dvāram tārayiṣyati |

[50] atha tad evam yuktiṁ valayati gopāla-valaye prabhāva-bhāva-pūrṇa-pūrṇimā ca
tūrṇam eva tatrāgatā |

[51] tataś ca vraja-rājena kṛte praśne sā sa-sneham uvāca—bhavan-nandanasya mathurā-
prayāṇe sarvānanda eva syāt | kamsādayaḥ sarva eva nṛśamsā dhvaṁsāya sampatsyante,
kintu vrajāgatāv asya vilamba-saṁvalanam paśyāma iti yathā-yuktam adhyavasyantu |

[52] upananda uvāca—avilambāgamanam api śreya eva vairi-śamanam tu yadi syād iti
gamanam eva varam ramaṇīyam | tataḥ sarve'pi gaty-antaram asaṅgatyā saṅgataṁ idam
ucyata iti procyā kiñcid apy ananuśocya śrīman mukham vilocya śrī-kṛṣṇam praśna-
viśayam kṛtavantaḥ | tatra gantavyatā kadā mantavyā ?

[53] śrī-kṛṣṇa uvāca—gatiṁ ca prātas trayodaśyām yukti-vaśyām paśyāmaḥ, caturdaśyām
khalu mahas tan-mahanīyatām āpsyati |

[54] tad evam svāntaḥ-paridevane'ham eva iha paśyati vraja-naradeve sarve'py ūcuḥ—
sarvam ghoṣam anughoṣanā sadya evāsādyatām, yathā prātar eva gopāḥ sopāyanā rāja-
sabhām abhiyānti iti |

[55] atha śrīman-nandarājaś ca samājam vyājahāra—bhagavatyā sanmate bhavatām mate
sarvam eva maṅgalam saṅgamsyat iti bhadrām ādiśyantām, diśyā diśyā gopāḥ prābhṛta-
prabhṛti-kṛte |

[56] tad evam labdhānumatir vṛndāvana-patir nija-paricārakān ādideśa—kathyatām idam
uttāram kṣttāram prati iti |

[57] tad evam vijñāya vraja-rājñī tu mohenājñībhavanti na kiñcid api vaktum vyaktum vā
śaśāka iti vadan madhukaṅṭhas ca niruddha-kaṅṭhas tadvad eva āsīt |

[58] atha kathāyāḥ sabhāyām api tadvad eva moham gacchati sa-samāje vraja-rāje tasya
caraṇa-rājīva-yugam yugapad grhnan vraja-yuvarājaḥ punas tam ājīvayann uvāca—tāta !
katham katarāyase ? yathā-pūrvam kathā-mātram khalv idam, so'yam aham punar

bhavad-anudhyāna-ramyatayā kamsam nirdamya cirāt purāgamyā bhavad-drṣṭi-
pathānuvartī-bhavann evāsmīti |

[59] tataḥ sa-pulaka-pālitam aṅkam pālayati vraja-bhūpāle sarva evākharvam ānanda-
garvam uvāheti kathāyām śānta-prathāyām madhukaṅṭha uvāca—

kutra vā ramatām putras tavānyatra vrajādhipa |
bhaktānukampā-sampātī paśya te vaśya eva saḥ ||27||

[60] atha śrī-kṛṣṇa-kṛta-mahasi rādhā-sadasi ca rātri-kathāyām madhukaṅṭhaḥ sa-
gadgadam uvāca—ayi samprati śrī-mādhavena hr̥ta-viraha-bādhe ! śrī-rādhhe ! purā vṛttam
avadhīyatām—

sphūrjathu-pratimam ūrjitam tadā
ghoṣaṇam sapadi ghoṣam anvabhūt
yad babhūvur aparāḥ parāhatā
hā hatā iva ca rādhikādikāḥ ||28||

[61] tathā sati—

kāscin mlānānanās tac-chravaṇa-dahanaja-jvālayā kāscanāsan
kṣīṇāṅga-srasta-veśā jaḍa-nibha-vapuṣaḥ kās ca kāscid vicittāḥ |
tā etāḥ kena varṇyāḥ ya iha nija-hṛdi sprṣṭa-tad-bhāva-kaṣṭhaḥ
kim vā tat-sprṣṭi-śūnyaḥ sa ca sa ca yad alam jādyam eva prayāti ||29||

atha niśi ramaṇīnām mūrccanam nirmame yā
cid-udayam api kalye ghoṣaṇā saiva cakre |
vapusi dahana-tapte bheṣajam tena taptir
viṣam api viṣa-duṣṭe śreṣṭham iṣtam bhiṣagbhiḥ ||30||

[62] labdha-cetanānam cāsām kamsād aśaṅkāyām api prastutātaṅkāyām devatā-kalitam
iva rakṣaṇāya phalitam kiñcid anyad idam-bhāva-prabhāva-cetitām pauraṇamāsyā ca
purato niścītikṛtam cetasi sphurati sma |

yasminn aghaḥ kāliya-kādraveyaḥ
keśī tathāriṣṭa-vṛṣaś ca naṣṭhaḥ |
kamsaś ca tasmin mṛta eva sa syān
na tatra śaṅkā-lavako'pi bhāti ||31|| iti |

[63] tad evam viśvasya saṁmatam viśvasya punaś cintayati sma—

bakī-ripoḥ kamsa-jaye'pi siddhe
śaṅkemahi svārtha-vinaṣṭim etām |
bhaved asau yādava-rājadhānyām
rājeti goṣṭhe katham atra tiṣṭhet ? ||32||

grāmīnā vayam iha gopa-varga-kanyā
nāgaryaḥ puram anu santi rāja-putryaḥ
kṛṣṇas tu grahila-manā guṇeṣu tasmād
asyāntaḥ katham iva naḥ pratismṛtiḥ syāt ? ||33||

nimeṣaḥ kalpaḥ syād yad apakalane yasya vipine
gatau yat kṛcchraṁ tat kalayati na ātmā na tu paraḥ |
madhoḥ pūryām tasya vrajanam atha rājyāya yad idaṁ
katham tad vāsmākaṁ bata kim api dhairyaṁ kalayatu ? ||34||

asmākaṁ rāga-jātir vata laṣati na naḥ śarma tasyāpi rājyaṁ
kintv ekānta-stham icchaty anulavam api taṁ sevitum prāṇa-kāntam
ātmāpy antardhiyā tad-dṛg-amṛta-virahaṁ mīnavac chaṅkamānas
tat praḡ evāti śuṣyan gaṇayati na paraṁ nāparaṁ kiñcanātra ||35||

hā tasya smita-cāru-vakra-valayaṁ khelāñci-netrāñcalaṁ
cittānanda-vidhāyi-gīr-vilasitaṁ līlākulaṁ lokanam |
sākṣāt-kṛtya na jātu tat tad upamām cāsoḍha yā vighna-dhīs
tyāgārtim yadi sā saheta garalaṁ tatrāmṛtaṁ veti na ||36||

[64] tad evaṁ cintāturāḥ pūrāya kṛta-yātrm śyāma-gātraṁ vilokayitum niṣkalañkāśaṅkāḥ sarva
evābhidravanti sma | yātrā-vidhānaṁ tu prātar abhidhānaṁ yāsyati |

[65] tad etad abhidhāya madhukaṅṭhaḥ pratipatti-vipattitaḥ stabdhatām labdhavati mādhave rādhām
tu samudyan mūrccā-bādhām nirikṣya mañkṣu punar āha sma—

rādhe pūrva-kathā seyaṁ na tu sāmpratikī sthitiḥ |
paśya tvad-vacanaṁ mlānaṁ paśyan mlāyati so'py asau ||37||

[66] tad evaṁ kṣudhi bhojanam iva tad ante saṁyoga-rasam eva pariveṣya sarvān api sukkena
viśeṣya kathaka-yugalaṁ nijāvāsam samāśasāda | śrī-rādhā-mādhavau ca nija-mohana-mandiram iti |

iti śrī-śrīmad uttara-gopāla-campūm anu
akrūra-krūratā-pūraṇam nāma
dvitīyaṁ pūraṇam
||2||